УДК 339.924
DOI: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2026-62-17

Лесюк В.С.
доктор філософії з економіки,
старший викладач кафедри економіки та публічного управління,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8370-6513

Lesiuk Vladyslav
PhD in Economics,
Senior Lecturer at the Department of Economics and Public Administration,
Poltava State Agrarian University

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті поглиблено теоретичні засади розуміння економічної інтеграції як механізму формування міжнародного економічного простору. На основі порівняльного узагальнення вітчизняних і закордонних визначень систематизовано домінантні ознаки економічної інтеграції. Уточнено співвідношення понять «економічна інтеграція», «інтеграційний механізм» та «міжнародний економічний простір». Розроблено структурно-логічну модель, у якій передумови та мотиви економічної інтеграції через інституційне оформлення і практичні механізми трансформуються у стійкі транскордонні взаємозв'язки. Обґрунтовано, що економічна інтеграція не є автоматично лінійною чи незворотною: її результати залежать від інституційної спроможності, сумісності національних економік, розподілу вигід і витрат та здатності учасників спільно реагувати на зовнішні шоки.

Ключові слова: економічна інтеграція, інтеграційний механізм, міжнародний економічний простір, інтеграційний континуум, структурно-логічна модель.

Вступ та постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки характеризується поглибленням взаємозалежності національних економік внаслідок активізації міжнародної торгівлі, виробничої кооперації та інституційної взаємодії. У таких умовах економічна інтеграція набуває особливого значення як складний процес, що сприяє подоланню фрагментарності економічних зв'язків, розширенню ринків збуту, підвищенню ефективності використання ресурсів і формуванню інтегрованого економічного простору. Водночас посилення інтеграційних процесів супроводжується не лише новими можливостями для економічного розвитку, а й низкою викликів, пов'язаних із необхідністю узгодження економічних інтересів різних національних економік.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в науковому дискурсі поняття економічної інтеграції трактується неоднозначно. Одні підходи акцентують увагу на об'єднанні національних економік і ринків, інші – на процесі усунення торговельних бар'єрів, поглибленні економічної співпраці, зростанні взаємозалежності та формуванні єдиного економічного простору. Така багатозначність свідчить про потребу в систематизації теоретичних підходів до розуміння економічної інтеграції, уточненні її ключових ознак і визначенні логіки її формування та розвитку.

Особливого значення ця проблема набуває в контексті формування міжнародного економічного простору, оскільки саме економічна інтеграція виступає одним із визначальних механізмів переходу від розділених національних економік до більш узгодженої, взаємопов'язаної та інституційно оформленої системи міжнародної економічної взаємодії. Практична значущість дослідження полягає в тому, що розуміння економічної інтеграції дає змогу обґрунтувати напрями поглиблення міжнародного економічного співробітництва, підвищення конкурентоспроможності національних економік, зміцнення їхньої стійкості та ефективнішого включення в інтеграційні процеси.

Теоретична складність досліджуваної проблеми полягає також у багаторівневості сучасної економічної інтеграції, яка одночасно охоплює торговельні, виробничі, інвестиційні, фінансові, інфраструктурні, регуляторні та інформаційні зв'язки. Зростання обсягів транскордонних потоків саме по собі ще не означає формування цілісного економічного простору: необхідними є сталість взаємодії, сумісність правил, здатність інститутів забезпечувати виконання спільних рішень і відтворювати інтеграційні зв'язки за зміни зовнішніх умов. Тому теоретичне пояснення має охоплювати не лише рушійні сили та форми економічної інтеграції, а й умови, за яких вона набуває просторової цілісності.

© Лесюк В.С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних і закордонних учених, присвячені розкриттю сутності економічної інтеграції. Голобородько А. [1] розглядає інтеграцію як об'єднання учасників економічної діяльності для досягнення спільної мети, акцентуючи увагу на її організаційно-економічному вимірі. Жукова Л. М. [2] пов'язує інтеграцію з поглибленням взаємозв'язків і поділу праці між національними господарствами. Зелінська О. М. [3] зосереджує увагу на об'єднанні ринків, капіталів, робочої сили та послуг і формуванні єдиного ринкового простору. Полгородник О. В. [4] та Футало Ю. Р. [5] розкривають ресурсні, конкурентні й антикризові передумови інтеграції, пов'язуючи її також із забезпеченням економічної безпеки. У закордонних дослідженнях Баласса Б. [6] трактує інтеграцію одночасно як процес усунення дискримінації між економічними суб'єктами різних держав і як стан, що характеризується відсутністю такої дискримінації; Коне С. [7] наголошує на багатовимірності інтеграції як процесу та результату; Перес Бустаманте Р. [8] і Сальваторе Д. [9] акцентують увагу на поступовому усуненні торговельних бар'єрів та формуванні спільного економічного простору; Удаах А. І. та ін. [10] пов'язують інтеграцію зі зменшенням торговельних бар'єрів, посиленням економічної співпраці та взаємозалежності.

Аналіз наукових підходів свідчить, що економічна інтеграція розкривається через процес об'єднання економічних суб'єктів, розвиток взаємозв'язків між національними економіками, усунення чи зменшення торговельних бар'єрів та формування спільного ринку. У вітчизняних дослідженнях більшою мірою акцентується увага на організаційно-економічному характері економічної інтеграції, її ролі в досягненні спільних цілей, подоланні ресурсних обмежень, підвищенні конкурентоспроможності та забезпеченні економічної безпеки. Натомість у закордонних працях домінують підходи, пов'язані з усуненням дискримінації, зниженням торговельних бар'єрів, лібералізацією економічної взаємодії та формуванням спільного ринкового простору.

Водночас, попри значний науковий доробок, у наявних дослідженнях недостатньо поєднано логіку формування економічної інтеграції як послідовного переходу від розділених національних економік до інтегрованого простору з цілісним теоретичним поясненням того, як сукупність інституційних і ринкових механізмів перетворює взаємодію на стійкий міжнародний економічний простір. Потребує подальшої систематизації взаємозв'язок між передумовами, мотивами, інституційним оформленням, механізмами реалізації та фактичною щільністю економічних зв'язків, а також теоретичне розмежування економічної інтеграції як процесу, механізму й стану міжнародного економічного простору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є поглиблення теоретичних засад розуміння економічної інтеграції як механізму формування міжнародного економічного простору шляхом систематизації вітчизняних і закордонних підходів, уточнення співвідношення базових категорій та розвитку структурно-логічної моделі інтеграційного процесу. Для досягнення мети передбачено узагальнити змістові ознаки економічної інтеграції, розкрити перетворення передумов і мотивів у сталі транскордонні зв'язки, визначити властивості сформованого міжнародного економічного простору та обґрунтувати умови стійкості інтеграційної взаємодії.

Результати дослідження. Економічна інтеграція є однією з ключових категорій сучасної економічної науки, що відображає процес поглиблення взаємозв'язків. Її зміст не обмежується лише об'єднанням національних економік або усуненням торговельних бар'єрів, оскільки інтеграційні процеси охоплюють ширший комплекс економічних, організаційних та інституційних заходів. У цьому контексті економічна інтеграція постає як динамічний процес формування більш узгодженої системи економічних зв'язків.

Згідно з працями Вінера Дж., Тінбергена Я. та Маттлі В., у теоретичному вимірі економічна інтеграція має подвійну природу. З одного боку, вона є ринковим процесом, у межах якого посилюються потоки товарів, послуг, капіталу, технологій і робочої сили. З іншого боку, вона є інституційно організованим процесом, оскільки сталість і передбачуваність таких потоків залежать від норм, процедур координації, механізмів виконання рішень і способів урегулювання суперечностей. Ринковий та інституційний компоненти не замінюють один одного: перший створює потребу в узгодженні, а другий перетворює взаємозалежність на впорядковану систему [11–13].

Як зазначав Тінберген Я., для розкриття механізму формування економічного простору принциповим є розмежування негативної та позитивної інтеграції [12]. Негативна інтеграція зменшує або усуває тарифні, нетарифні, адміністративні й технічні перешкоди для взаємодії. Позитивна інтеграція створює нову якість відносин через спільні норми, політики, інститути та інфраструктурні рішення. Усунення бар'єрів відкриває простір для обміну, однак лише позитивна інтеграція забезпечує його впорядкованість і здатність до тривалого відтворення.

Водночас лібералізація не гарантує однакових результатів для всіх учасників. Класична теорія митних союзів Вінера Дж. показує, що поряд зі створенням нових торговельних потоків можливе їх відхилення від ефективніших зовнішніх постачальників [11]. У ширшому теоретичному контексті це означає, що сукупний інтеграційний ефект, його просторовий розподіл і сприйняття окремими учасниками можуть не збігатися. Тому механізм формування міжнародного економічного простору має включати не лише лібералізацію, а й інструменти адаптації, координації та компенсації структурних диспропорцій.

Осмислення економічної інтеграції потребує врахування різних наукових підходів до її трактування. Для уточнення сутності поняття «економічна інтеграція» розглянемо вітчизняні наукові підходи (табл. 1).

Аналіз наведених у табл. 1 визначень свідчить, що у вітчизняному науковому дискурсі поняття «економічна інтеграція» розглядається крізь призму кількох змістових підходів. Насамперед простежується її тлумачення як процесу об'єднання економічних суб'єктів для досягнення спільної мети, вирішення економічних завдань та формування більш стійких господарських зв'язків. Такий підхід акцентує увагу на організаційно-економічній природі інтеграції та її спрямованості на узгодження інтересів окремих економічних суб'єктів.

Значна увага у вітчизняних визначеннях приділяється також ресурсному, конкурентному та безпековому аспектам економічної інтеграції. Зокрема, вона розглядається як спосіб подолання обмеженості природних, трудових і фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності, протидії кризовим явищам та забезпечення економічної безпеки. Це демонструє прагматичну спрямованість окремих підходів, у межах яких економічна інтеграція трактується передусім як інструмент посилення стійкості та економічного розвитку.

Для повнішого розкриття сутності економічної інтеграції доцільним є огляд не лише вітчизняних, а й закордонних наукових підходів (табл. 2).

Узагальнення закордонних наукових підходів, поданих у табл. 2, дає підстави стверджувати,

Таблиця 1

Вітчизняні визначення поняття «економічна інтеграція»

Автор	Визначення
Голобородько А.	«об'єднання у єдину систему учасників економічної діяльності для досягнення спільної мети, вирішення поставлених завдань» [1, с. 97]
Жукова Л. М.	«об'єктивний процес розвитку глибоких взаємозв'язків та поділу праці між національними господарствами, створення міжнародних господарських комплексів в межах держави» [2, с. 37]
Зелінська О. М.	«взаємозв'язок країн в економічній сфері, що призводить до об'єднання ринків, капіталів, робочої сили й послуг. У результаті формується єдиний ринковий простір з єдиною валютною, фінансовою та правовою системою» [3, с. 20]
Полгородник О. В.	«об'єднання держав, внаслідок обмеженості природних, трудових та фінансових ресурсів в окремих країнах для створення товарів, що є конкурентоспроможними на цих ринках та подолання кризових явищ в країнах, з метою забезпечення економічної безпеки країн-учасників» [4, с. 146]
Футало Ю. Р.	«це не що інше, як об'єднання держав, внаслідок обмеженості природних, трудових та фінансових ресурсів в цій чи іншій країні для створення товарів, що є конкурентоспроможними на цих ринках та подолання кризових явищ в країнах, а саме зубожіння народів, безробіття, падіння курсу національних валют, що веде до соціальних проблем у цих країнах» [5, с. 77]

Джерело: складено автором на основі [1, с. 97; 2, с. 37; 3, с. 20; 4, с. 146; 5, с. 77]

Таблиця 2

Закордонні визначення поняття «економічна інтеграція»

Автор	Визначення
Баласса Б.	«якщо розглядати її як процес, то вона охоплює заходи, спрямовані на усунення дискримінації між економічними суб'єктами, що належать до різних національних держав; якщо ж розглядати її як стан, то вона характеризується відсутністю різних форм дискримінації між національними економіками» [6, с. 1]
Коне С.	«явище з багатьма вимірами та формами, а також процес і водночас результат цього процесу» [7, с. 405]
Перес Бустаманте Р.	«процес, який описує різні способи, за допомогою яких країни прагнуть отримати взаємну вигоду шляхом поступового усунення торговельних бар'єрів. Це передбачає об'єднання двох або більше раніше окремих національних ринків невеликого розміру для формування єдиного економічного простору (спільного ринку) більш відповідного масштабу» [8, с. 215]
Сальваторе Д.	«торговельна політика дискримінаційного зниження або усунення торговельних бар'єрів між країнами, що об'єднуються» [9, с. 301]
Удаах А. І., Фаджойєгбе А. П., Адофу І., Гімба О. Дж.	«процес, за допомогою якого країни або регіони зменшують торговельні бар'єри та посилюють економічну співпрацю, що призводить до більш взаємопов'язаного та взаємозалежного економічного ландшафту» [10, с. 63]

Джерело: складено автором на основі [6, с. 1; 7, с. 405; 8, с. 215; 9, с. 301; 10, с. 63]

що економічна інтеграція переважно трактується як процес поступового усунення або зменшення бар'єрів між економічними суб'єктами. На відміну від окремих вітчизняних визначень, де значна увага приділяється об'єднанню держав, подоланню ресурсних обмежень і забезпеченню економічної безпеки, закордонні автори частіше акцентують увагу на лібералізації економічних відносин, зниженні дискримінації та формуванні умов для вільнішої взаємодії між країнами.

Отже, порівняння вітчизняних і закордонних визначень поняття «економічна інтеграція» свідчить про наявність як спільних, так і відмінних змістових акцентів. Спільним є розуміння економічної інтеграції як процесу поглиблення економічних зв'язків. Водночас у вітчизняних підходах економічна інтеграція частіше пов'язується з досягненням спільної мети, подоланням ресурсних обмежень, конкурентоспроможністю та економічною безпекою, тоді як закордонні дослідники переважно акцентують увагу на усуненні бар'єрів, зниженні дискримінації, формуванні спільного ринку та розвитку економічної взаємозалежності.

Виявлені відмінності у тлумаченні економічної інтеграції зумовлюють потребу в систематизації її ключових змістових ознак (табл. 3).

Результати систематизації у табл. 3 показують, що найчастіше у визначеннях економічної інтеграції використовується ознака, пов'язана з участю країн або держав, що простежується у 8 із 10 проаналізованих підходів. Це свідчить про домінування макроекономічного бачення економічної інтеграції, за якого вона розглядається не лише як взаємодія окремих економічних суб'єктів, а передусім як форма зближення національних економік. Другою за частотою є ознака об'єднання, яка зафіксована у 6 із 10 визначень, що підтверджує значущість організаційного аспекту економічної інтеграції. У цьому контексті економічна інтеграція постає як процес об'єднання окремих економічних суб'єктів з метою досягнення спільних економічних результатів. Водночас така ознака не завжди передбачає їхнє повне злиття, а радше відображає посилення взаємодії, координації та взаємного пристосування. Третьою є ознака процесності, яка відображена у 5 із 10 визначень. Це дає підстави стверджувати, що економічна інтеграція в науковому дискурсі здебільшого сприймається не як статичний стан, а як динамічний процес розвитку економічних зв'язків.

Таким чином, аналіз основних класифікаційних ознак поняття «економічна інтеграція» дає змогу зробити висновок, що його зміст найчастіше розкривається через взаємодію країн або держав, об'єднання та поступове усунення бар'єрів між ними, а також процесний характер розвитку їхніх економічних зв'язків.

З огляду на узагальнення вітчизняних і закордонних наукових підходів, а також результати систематизації основних класифікаційних ознак, економічну інтеграцію доцільно визначати як процес поступового зближення та взаємного пристосування, що ґрунтується на поглибленні економічних зв'язків, усуненні або зменшенні бар'єрів, а також координації економічної політики з метою підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності.

У межах пропонованого підходу доцільно розмежувати чотири взаємопов'язані аналітичні категорії. Економічна інтеграція відображає процес поглиблення та впорядкування транскордонних зв'язків. Інтеграційний механізм є системою інституційних, регуляторних, ринкових та інфраструктурних

Таблиця 3

Основні класифікаційні ознаки сутності поняття «економічна інтеграція»

Автор	Основні класифікаційні ознаки				
	Країни чи держави	**Об'єднання**	**Процес**	**Усунення чи зменшення бар'єрів**	**Ринок**
Вітчизняні автори					
Голобородько А.	–	+	–	–	–
Жукова Л. М.	+	–	+	–	–
Зелінська О. М.	+	+	–	–	+
Полгородник О. В.	+	+	–	–	+
Футало Ю. Р.	+	+	–	–	+
Закордонні автори					
Баласса Б.	+	–	+	+	–
Коне С.	–	–	+	–	–
Перес Бустаманте Р.	+	+	+	+	+
Сальваторе Д.	+	+	–	+	–
Удаах А. І., Фаджойєгбе А. П., Адофу І., Гімба О. Дж.	+	–	+	+	–
Кількість	8 з 10	6 з 10	5 з 10	4 з 10	4 з 10

Джерело: складено автором на основі [1, с. 97; 2, с. 37; 3, с. 20; 4, с. 146; 5, с. 77; 6, с. 1; 7, с. 405; 8, с. 215; 9, с. 301; 10, с. 63]

засобів, через які мотиви учасників перетворюються на узгоджені дії. Інтегрованість характеризує досягнутий ступінь взаємопов'язаності та сумісності. Міжнародний економічний простір є середовищем, у якому сформовані зв'язки набувають стійкої просторової та інституційної організації. Таке розмежування усуває змішування процесу, інструменту, ступеня та результату економічної інтеграції.

Відповідно міжнародний економічний простір пропонується визначати як відносно стійку систему транскордонних економічних взаємодій між національними економіками, економічними суб'єктами та інститутами, що функціонує на основі сумісних або узгоджених правил, забезпечує регулярний рух товарів, послуг, капіталу, знань і робочої сили та створює умови для спільного відтворення економічних зв'язків. У цьому визначенні простір не зводиться до географічної території чи суми ринків, а постає як організована структура взаємозалежності.

Сформованість такого простору виявляється через сукупність взаємопов'язаних властивостей. До них належать проникність економічних кордонів для легальних потоків; щільність і регулярність взаємодії; сумісність правил, стандартів та процедур; мобільність факторів виробництва й знань; наявність механізмів координації та врегулювання суперечностей; здатність підтримувати зв'язки й спільно реагувати на порушення. Окрема властивість не є достатньою: високі торговельні потоки за інституційної несумісності можуть залишатися нестійкими, а формальна уніфікація норм без реальної взаємодії – декларативною.

Для теоретичної характеристики процесу запропоновано виокремлювати чотири виміри. Глибина відображає силу спільних зобов'язань та рівень координації; широта – кількість сфер, охоплених інтеграційною взаємодією; симетричність – співмірність участі, вигід, витрат і можливостей впливу; стійкість – здатність зберігати основні зв'язки та інституційні домовленості за дії внутрішніх і зовнішніх шоків. Поєднання цих вимірів дає змогу пояснити, чому однаковий формальний статус інтеграційних об'єднань не означає однакової якості сформованого економічного простору.

Зазначене дає підстави стверджувати, що економічна інтеграція має розглядатися не як статичний стан, а як послідовний процес трансформації економічних зв'язків. Його логіка охоплює перехід від фрагментарної взаємодії та наявності бар'єрів до поглиблення кооперації, координації політики, інституційного оформлення спільних правил і формування повноцінного міжнародного економічного простору. Такий підхід є основою для подальшого моделювання економічної інтеграції як цілісного процесу (рис. 1).

Як видно з рис. 1, економічну інтеграцію варто розглядати як послідовний, але водночас взаємопов'язаний процес переходу від розділених національних економік до міжнародного економічного простору. Вихідним станом такого процесу є наявність фрагментарних економічних зв'язків, тарифних бар'єрів, обмеженості ринків і нестачі ресурсів. Саме ці обставини формують об'єктивну потребу в активізації інтеграційної взаємодії між національними економіками.

Передумовами економічної інтеграції виступають географічна близькість, історичні зв'язки, культурна спорідненість та економічна сумісність національних економік. Їхня наявність створює базові умови для поглиблення співпраці, однак сама по собі не забезпечує інтеграційного розвитку. Для цього необхідною є наявність відповідних мотивів, серед яких ключове значення мають розширення ринків збуту, доступ до ресурсів, поліпшення логістики та підвищення ефективності.

Важливим етапом розвитку економічної інтеграції є її інституційне оформлення, що передбачає укладання міждержавних угод, уніфікацію норм, гармонізацію стандартів і координацію політики. Саме інституційний компонент забезпечує перехід від ситуативної або фрагментарної взаємодії до більш упорядкованої системи економічних відносин між національними економіками. Без належного інституційного оформлення інтеграційні процеси можуть залишатися нестійкими, непослідовними або обмеженими окремими сферами співпраці.

Практична реалізація економічної інтеграції відбувається через лібералізацію торгівлі, усунення бар'єрів, виробничу співпрацю та інфраструктурну взаємодію. Зазначені механізми сприяють поступовому поглибленню економічних зв'язків і створюють умови для формування інтегрованого економічного простору. У результаті економічної інтеграції відбувається зростання доходів, забезпечується доступ до ресурсів, посилюється інституційна спроможність, підвищується рівень добробуту.

Таким чином, запропонована структурно-логічна модель демонструє, що економічна інтеграція є не одноразовим актом об'єднання національних економік, а складним процесом поступового зближення. Її кінцевим проявом є формування міжнародного економічного простору, у межах якого економічні суб'єкти, ринки та інститути функціонують на основі поглибленої взаємодії, узгодження інтересів і спільних правил економічного розвитку.

На цій основі обґрунтовано інтеграційний континуум, що охоплює чотири логічні стани. Контактність характеризується окремими, переважно ситуативними обмінами; взаємопов'язаність – регулярними потоками та виробничо-ринковими залежностями; узгодженість – сумісністю норм, координацією рішень і наявністю спільних процедур; інтегрованість – здатністю системи відтворювати спільний економічний простір та колективно реагувати на зміни. Перехід між цими станами не є автоматичним: можливі зупинка, вибіркове поглиблення, повернення до попереднього стану або одночасне існування різних рівнів інтегрованості в окремих сферах.

Структурно інтеграційний механізм доцільно розглядати як поєднання п'яти блоків: імпульсів, що виникають із потреб та обмежень учасників;

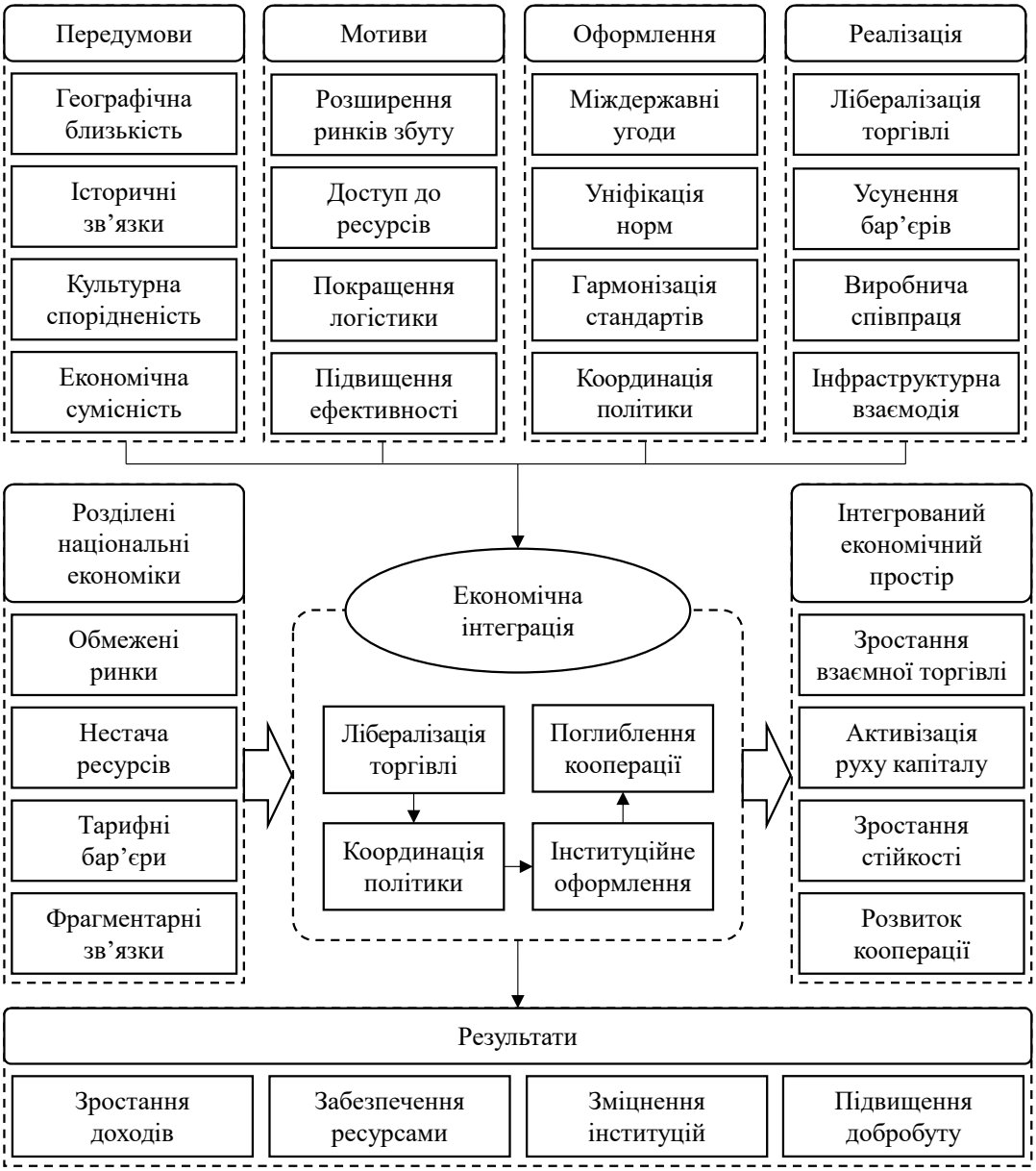

Рис. 1. Структурно-логічна модель економічної інтеграції в контексті формування міжнародного економічного простору

Джерело: розроблено автором

інституційного перетворювача, який закріплює цілі у нормах і рішеннях; каналів реалізації у торгівлі, виробництві, фінансах та інфраструктурі; безпосередніх і розподільчих результатів; зворотного зв'язку, через який отримані результати змінюють мотиви, правила й подальшу інтенсивність взаємодії. Саме зворотний зв'язок перетворює лінійну послідовність етапів на динамічну систему формування міжнародного економічного простору.

Результати економічної інтеграції виконують подвійну функцію. Позитивні ефекти – розширення ринків, зменшення трансакційних витрат, зростання передбачуваності та розвиток кооперації – посилюють зацікавленість у подальшій координації. Натомість нерівномірний розподіл вигід, надмірні адаптаційні витрати або невиконання спільних правил послаблюють довіру й можуть спричинити вибіркове згортання взаємодії. Отже, сформований простір не є остаточно завершеним станом, а постійно відтворюється через оцінювання учасниками наслідків попередніх інтеграційних рішень.

Стійкий перехід до інтегрованого економічного простору можливий за наявності граничних умов. До них віднесено мінімальну структурну сумісність економік; достатню інституційну спроможність виробляти та виконувати спільні рішення; легітимність узятих зобов'язань; довіру між учасниками; механізми адаптації та врегулювання конфліктів. Якщо одна або кілька умов систематично не виконуються, формальна інтеграція може не перейти у фактичну інтегрованість, а економічний простір залишатиметься сегментованим.

Особливе місце в моделі посідає асиметрія. Відмінності в масштабах економік, рівнях продуктивності, переговорній силі та здатності адаптуватися визначають неоднакову швидкість отримання вигід і різний тягар структурних змін. Асиметрія не обов'язково унеможливлює інтеграцію, однак потребує прозорих процедур представництва інтересів, перехідних періодів, спільних інфраструктурних рішень та інструментів підтримки адаптації. За їх відсутності сукупне зростання взаємозалежності може супроводжуватися посиленням внутрішньої периферійності окремих учасників.

Зовнішні шоки також мають неоднозначний вплив. Вони можуть прискорювати координацію, оскільки спільна відповідь зменшує індивідуальні витрати та ризики, але водночас здатні виявляти критичні залежності, дефіцит солідарності та слабкість механізмів виконання рішень. Тому стійкість міжнародного економічного простору означає не відсутність порушень, а здатність зберігати ключові функції, адаптувати правила та відновлювати взаємодію без руйнування її інституційного ядра.

Проведене узагальнення дає змогу сформулювати взаємопов'язані теоретичні положення. По-перше, усунення бар'єрів є необхідною, але недостатньою умовою формування інтегрованого простору. По-друге, стійкі потоки набувають просторової цілісності лише за їх інституційного впорядкування. По-третє, поглиблення економічної інтеграції залежить не тільки від сукупного ефекту, а й від його розподілу та сприйняття учасниками. По-четверте, результати економічної інтеграції через зворотний зв'язок можуть як посилювати, так і послаблювати подальшу взаємодію. Сукупність цих положень конкретизує причинно-логічний зв'язок між економічною інтеграцією та формуванням міжнародного економічного простору.

Висновки. Поглиблено розуміння економічної інтеграції через поєднання ринкового, інституційного і просторового вимірів. Систематизація вітчизняних і закордонних визначень підтвердила, що ядро поняття формують зближення національних економік, усунення бар'єрів, координація та посилення взаємозалежності. Водночас обґрунтовано, що самі по собі інтенсивні потоки або формальні угоди не є достатніми ознаками сформованого міжнародного економічного простору. Його визначальною рисою є стійке відтворення транскордонних зв'язків на основі сумісних правил і дієвих механізмів координації.

Наукову новизну дослідження становлять: концептуальне розмежування економічної інтеграції, інтеграційного механізму, інтегрованості та міжнародного економічного простору; обґрунтування інтеграційного континууму від контактності до інтегрованості; виокремлення глибини, широти, симетричності та стійкості як взаємодоповнювальних вимірів; розробка структурно-логічної моделі шляхом включення зворотного зв'язку та граничних умов. Це дає змогу трактувати формування економічного простору не як механічний наслідок лібералізації, а як результат узгодженої дії ринкових потоків, інститутів, інфраструктури та розподільчих механізмів.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у формуванні цілісної категоріальної рамки для пояснення переходу від фрагментарних міжнародних зв'язків до інтегрованого економічного простору. Практичне значення полягає в можливості використовувати запропоновані властивості й виміри для змістового порівняння інтеграційних об'єднань, виявлення інституційних розривів, ризиків асиметрії та напрямів зміцнення стійкості економічної взаємодії.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з порівняльною апробацією структурно-логічної моделі на різних інтеграційних об'єднаннях, уточненням якісних індикаторів глибини, широти, симетричності та стійкості, а також із дослідженням умов переходу від диференційованої інтеграції до цілісного міжнародного економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Голобородько А. Інтегративний розвиток підприємств: сутність та управління. *Облік і фінанси.* 2022. № 3 (97). С. 95–101. DOI: https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-95-101
2. Жукова Л. М. Суперечливий вплив процесів економічної інтеграції на інституційний статус держави. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 35–42.
3. Зелінська О. М. Сутність та проблеми розвитку міжнародної економічної інтеграції. *Економічний форум.* 2019. Т. 9, № 4. С. 19–25. DOI: https://doi.org/10.36910/6765-2308-8559-2019-4-3
4. Полгородник О. В. Інтеграція України до європейського економічного простору: теоретико-методологічні положення. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.* 2017. № 1 (40). С. 145–151.
5. Футало Ю. Р. Дефініція інтеграції як чинника розвитку національної економіки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка».* 2016. Вип. 1 (5). С. 76–80.
6. Balassa B. The Theory of Economic Integration. London : Routledge, 2013. 318 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9780203805183
7. Koné S. Is economic integration between developing countries a singular process? *Journal of Economic Integration.* 2012. Vol. 27 (3). P. 386–409. DOI: https://doi.org/10.11130/jei.2012.27.3.386
8. Pérez Bustamante R. Formas y ventajas de la integración. *Mediterráneo Económico*. 2012. Vol. 22. P. 215–223.
9. Salvatore D. International Economics. 11th ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2013. 836 p.
10. Udaah I. I., Fajoyegbe A. P., Adofu I., Gimba O. J. Economic integration and economic growth in ECOWAS nations. *International Journal of Advanced Studies in Economics and Public Sector Management*. 2024. Vol. 12 (2). P. 61–74. DOI: https://doi.org/10.48028/iiprds/ijasepsm.v12.i2.06
11. Viner J. The Customs Union Issue. New York : Carnegie Endowment for International Peace, 1950. 221 p.

12. Tinbergen J. International economic integration. Amsterdam : Elsevier, 1954. 191 p.
13. Mattli W. The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 205 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511756238

References:

1. Holoborodko A. (2022) Intehratyvnyi rozvytok pidpryiemstv: sutnist ta upravlinnia [Integrative development of enterprises: essence and management]. *Oblik i finansy – Accounting and Finance*, vol. 3 (97), pp. 95–101. DOI: https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-95-101 (in Ukrainian).
2. Zhukova L. M. (2016) Superechlyvyi vplyv protsesiv ekonomichnoi intehratsii na instytutsiinyi status derzhavy [The contradictory impact of processes of economic integration on the institutional status of the state]. *Biznes Inform – Business Inform*, no. 11, pp. 35–42. (in Ukrainian).
3. Zelinska O. M. (2019) Sutnist ta problemy rozvytku mizhnarodnoi ekonomichnoi intehratsii [The essence and problems of the international economic integration development]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, vol. 9 (4), pp. 19–25. DOI: https://doi.org/10.36910/6765-2308-8559-2019-4-3 (in Ukrainian).
4. Polhorodnyk O. V. (2017) Intehratsiia Ukrainy do yevropeiskoho ekonomichnoho prostoru: teoretyko-metodolohichni polozhennia [Ukraine's integration into the European economic space: theoretical and methodological provisions]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii – Herald of the Donbas State Engineering Academy*, no. 1 (40), pp. 145–151. (in Ukrainian).
5. Futalo Yu. R. (2016) Definitsiia intehratsii yak chynnyka rozvytku natsionalnoi ekonomiky [The definition of integration as a factor of national economy]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Ekonomika» – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series Economics*, vol. 1 (5), pp. 76–80. (in Ukrainian).
6. Balassa B. (2013) The Theory of Economic Integration. London: Routledge. DOI: https://doi.org/10.4324/9780203805183
7. Koné S. (2012) Is economic integration between developing countries a singular process? *Journal of Economic Integration*, vol. 27 (3), pp. 386–409. DOI: https://doi.org/10.11130/jei.2012.27.3.386
8. Pérez Bustamante R. (2012) Formas y ventajas de la integración [Forms and advantages of integration]. *Mediterráneo Económico*, vol. 22, pp. 215–223.
9. Salvatore D. (2013) International Economics. 11th ed. Hoboken: John Wiley & Sons.
10. Udaah I. I., Fajoyegbe A. P., Adofu I., Gimba O. J. (2024) Economic integration and economic growth in ECOWAS nations. *International Journal of Advanced Studies in Economics and Public Sector Management*, vol. 12 (2), pp. 61–74. DOI: https://doi.org/10.48028/iiprds/ijasepsm.v12.i2.06
11. Viner J. (1950) The Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
12. Tinbergen J. (1954) International Economic Integration. Amsterdam: Elsevier.
13. Mattli W. (1999) The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511756238

ECONOMIC INTEGRATION AS A MECHANISM FOR FORMING THE INTERNATIONAL ECONOMIC SPACE

Summary. The article advances the theoretical foundations for understanding economic integration as a mechanism for forming the international economic space. The relevance of the study stems from the growing interdependence of national economies and the simultaneous complication of trade, investment, production, financial, infrastructural, regulatory, and informational linkages. The purpose of the article is to deepen the theoretical interpretation of economic integration, clarify the relationship between its core categories, and further develop a structural and logical model explaining the transformation of fragmented cross-border interactions into a relatively coherent and sustainable economic space. The research is based on the comparative analysis of Ukrainian and international definitions of economic integration, conceptual generalization, systematization, and structural and logical synthesis. The study identifies the dual nature of economic integration as both a market-driven and institutionally organized process. Market interaction intensifies cross-border flows and creates demand for coordination, whereas institutions establish common rules, procedures, decision-making arrangements, and mechanisms for resolving contradictions. Economic integration is conceptually differentiated from the integration mechanism and the international economic space. The scientific novelty lies in substantiating an integration continuum that reflects the transition from initial economic contact and growing interdependence to coordination, institutional consolidation, and integratedness. The structural and logical model is expanded by identifying the depth, breadth, symmetry, and resilience of integration as essential dimensions of the emerging economic space, as well as by incorporating feedback links and boundary conditions. It is demonstrated that integration is neither automatically linear nor irreversible. The proposed theoretical framework provides a coherent basis for comparing integration arrangements and for the subsequent operationalization of the attributes characterizing the formation and sustainability of the international economic space.

Keywords: economic integration, integration mechanism, international economic space, integration continuum, structural and logical model.

Дата надходження статті: 15.09.2026
Дата прийняття статті до публікації: 16.10.2026
Дата публікації статті: 05.11.2026